

К. П. Силенок

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РУХОМИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ (АРТЕФАКТІВ)

В статті розглядаються питання нормативно-правового регулювання дослідження рухомих археологічних предметів (артефактів). Звертається увага на законодавство з охорони і збереження археологічної, культурної спадщини, порядку обігу культурних цінностей в Україні. Основна увага приділяється закріпленню поняття рухомих археологічних предметів у законодавстві України та деяких зарубіжних країн. Підіймається також і питання розроблення цієї тематики в законодавстві та в судовій експертизі.

Ключові слова: рухомі археологічні предмети, артефакти, археологічна спадщина, законодавство з питань дослідження археологічних предметів.

Постановка наукової проблеми. Археологічна спадщина України впродовж століть формувалася під впливом багатьох чинників. Українські землі здавна були своєрідною контактною зоною, де відбувалися складні трансформаційні процеси та рельєфно відчувалися взаємовпливи східної й західної культур. Завдяки цим природним процесам, зумовленим історичним розвитком, у нас збереглися неперевершені зразки культурних археологічних пам'яток, які втілили в себе різні стилі, напрями й форми та є унікальним надбанням нашого народу (Охорона... 2017).

Дослідження таких пам'яток з метою детального вивчення нашої історії, для кращого розуміння всіх етапів формування, розвитку та становлення сучасної культури є важливим завданням науки. Кожна пам'ятка є джерелом інформації, а у своїй сукупності артефакти певного періоду демонструють цілісний культурний шар історії народів, що проживали на території України та були нашими предками.

© К. П. СИЛЕНОК, 2022

Метою статті є дослідження та аналіз наявної нормативно-правової бази та літературних джерел з питання судово-експертного дослідження рухомих археологічних предметів (артефактів).

Викладення основного матеріалу дослідження. Для початку необхідно з'ясувати, що в науці та практиці можна вважати «рухомих археологічних предметом». У тексті Закону України «Про охорону археологічної спадщини»¹ часто зустрічається словосполучення «археологічні предмети», але чіткого визначення немає. У ст. 1 цього Закону, яка містить основні терміни, що зустрічаються у тексті, є поняття «археологічна спадщина», з якого опосередковано можна розглумачити поняття «археологічні предмети». Отже, аналізуючи ст. 1 Закону України «Про охорону археологічної спадщини»², можна запропонувати таке визначення поняття «археологічні предмети»: археологічними предметами є рухомі культурні цінності, що походять з об'єктів археологічної спадщини, включно з незареєстрованими та невиявленими. Під об'єктами археологічної спадщини законодавство має на увазі будь-які археологічні об'єкти, включно з незареєстрованими та невиявленими. Уся сукупність нерухомих археологічних об'єктів на території України та пов'язаних з ними рухомих предметів утворюють археологічну спадщину України (Охорона... 2017).

На пам'ятки археології також поширюється дія Закону України «Про охорону культурної

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 27.09.2021).

2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 27.09.2021).

спадщини»¹, прийнятого 2000 р. Верховною Радою України, у ст. 2 якого археологічними об'єктами культурної спадщини названо рештки життєдіяльності людини (городища, кургани, залишки стародавніх поселень, стоянок, укріплень, військових таборів, виробництв, іригаційних споруд, шляхів, могильники, культові місця та споруди, їх залишки чи руїни, мегаліти, печери, наскельні зображення, ділянки історичного культурного шару, поля давніх битв, а також пов'язані з ними рухомі предмети), що містяться під землею поверхнею та під водою і є невідтворюваним джерелом інформації про зародження та розвиток цивілізації (Охорона... 2017).

У ст. 1 того самого Закону термін *«рухомі предмети, пов'язані з нерухомими об'єктами культурної спадщини»*, визначено так: *«елементи, групи елементів об'єкта культурної спадщини, що можуть бути відокремлені від нього, але складають з ним єдину цілісність, і відокремлення яких призведе до втрати археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта»* (Про охорону культурної...) ².

Як слушно зазначає К. В. Гуляков, «рухомі предмети, пов'язані з нерухомими об'єктами культурної спадщини», — це більш широке поняття, яке охоплює значно ширшу категорію предметів, зокрема тих, що не належать до археологічної спадщини. Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини»³ у визначенні археологічних об'єктів ідеться про *«рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: <...> а також пов'язані з ними рухомі предмети), що містяться під землею поверхнею та під водою»* (Гуляков 2020, с. 78).

Закон України «Про охорону археологічної спадщини»⁴ містить загальне поняття «археологічна спадщина», де поміж іншого згадано «рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять із об'єктів археологічної спадщини». Однак у цьому Законі немає окремого визначення для таких археологічних предметів. Так само їх немає й у визначенні об'єктів археологічної спадщини, де йдеться про «місце, споруди (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти». Немає у цьому самому Законі (Гуляков 2020, с. 78) і згадки про рухомі предмети у визначенні «пам'ятки археології».

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 27.09.2021).
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 27.09.2021).
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 27.09.2021).
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 27.09.2021).

Основа поняття «культурні цінності», яке фігурує у визначенні об'єктів археологічної спадщини, закладено ще Законом України «Основи законодавства України про культуру» 1992 р.⁵, який визначає, що «до культурних цінностей належать об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення. Унікальні цінності матеріальної та духовної культури, а також культурні цінності, що мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості українського народу, визнаються об'єктами національного культурного надбання і заносяться до Державного реєстру національного культурного надбання» (ст. 14). Про рухомі предмети й археологічну спадщину тут не йшлося (Гуляков 2020, с. 78).

Ще одним етапом розвитку законодавства у цьому напрямі став Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»⁶ 1999 р., який у ст. 1 запропонував схоже визначення: *«Культурні цінності — об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України»* (Гуляков 2020, с. 79).

У цьому Законі наведено широкий перелік предметів, які належать до культурних цінностей. Серед них археологічною спадщиною однозначно можна назвати лише *«предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок»* і *«складові <...> та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва»*. Крім того, цей Закон регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей, тому зрозуміло, що названі предмети є рухомими (Гуляков 2020, с. 79).

Положення Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»⁷ здебільшого сформовані Конвенцією ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» (Конвенція...) ⁸ 1970 р., яка містить ще значніший перелік предметів, позиціонованих як культурні цінності. За ст. 1 цієї Конвенції «культурними цінностями вважаються цінності релігійного або світського характеру, які розглядаються кож-

5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> (дата звернення 27.09.2021).
6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення 27.09.2021).
7. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення 27.09.2021).
8. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_186 (дата звернення: 27.09.2021).

ною державою як такі, що мають значення для археології, доісторичного періоду, історії, літератури, мистецтва і науки».

Серед іншого культурними цінностями у цій Конвенції названо (Гуляков 2020, с. 79):

- археологічні знахідки (зокрема, звичайні й таємні) та археологічні відкриття;
- складові розчленованих художніх та історичних пам'ятників і археологічних місць;
- старовинні предмети понад 100-річного віку (написи, карбовані монети, печатки).

Відчувається вплив цієї Конвенції на Статут Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції в разі незаконного привласнення (Статут...) ¹ 1978 р. (далі — *Статут*). У цьому Статуті культурними цінностями визначено історичні й етнографічні об'єкти та документи, зокрема рукописи, твори образотворчого й декоративного мистецтва, палеонтологічні й археологічні знахідки, зоологічні, ботанічні й мінералогічні експонати (Статут...) ². Інші вітчизняні, міждержавні та міжнародні нормативно-правові акти певною мірою повторюють сутність цих положень і нічого не додають до визначення «культурні цінності», до «рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини» (Гуляков 2020, с. 79) і поготів.

В Інструкції з організації обліку музейних предметів 2016 р. наведено визначення «предмети археології» — предмети, виявлені під час проведення археологічних розкопок, розвідок, окремі випадкові археологічні знахідки (Про затвердження Інструкції...) ³.

Формування української археологічної доктрини тривалий час було пов'язано з її розвитком в межах наукової думки СРСР. З урахуванням цього можна звернутися до російської практики у формуванні поняття «археологічні предмети».

Під «археологічними предметами» російське законодавство розуміє рухомі речі, основним або одним з основних джерел інформації про які незалежно від обставин їх виявлення є археологічні розкопки або знахідки, зокрема предмети, виявлені в результаті таких розкопок або знахідок (Вороб'єва 2019, с. 12).

Як зауважує С. Л. Вороб'єва, є певні винятки для застосування цього поняття. Це визначення не завжди можна запровадити у музейну практику — через те, що трапляються випадкові знахідки, які співробітники музею можуть визначити і складовими архе-

ологічного фонду, і предметами прикладного мистецтва, побуту й етнографії (Вороб'єва 2019, с. 12).

Під об'єктом археологічної спадщини розуміють частково або повністю приховані в землі або під водою сліди існування людини в минулих епохах (включно з усіма пов'язаними з такими слідами археологічними предметами й культурними шарами), основним або одним з основних джерел інформації про які є археологічні розкопки або знахідки. Об'єктами археологічної спадщини є городища, кургани, ґрунтові могильники, давні поховання, селища, стоянки, кам'яні статуї, стели, наскальні зображення, залишки стародавніх укріплень, виробництв, каналів, судів, доріг, місця скоєння давніх релігійних обрядів, а також культурні шари. Під культурним шаром розуміють шар у землі або під водою, що містить сліди існування людини й археологічні предмети, час виникнення яких перевищує сто років. Із наведених визначень, що впливають одне з одного, зрозуміло, що під археологічним предметом у музеєзнавстві слід розуміти рухомий об'єкт, час виникнення якого перевищує сто років, знайдений під час археологічних розкопок, а також рухомий об'єкт, основним джерелом інформації про який (незалежно від обставин його виявлення) є археологічні розкопки або знахідки (Вороб'єва 2019, с. 12).

До першої частини цього визначення потрапляють: 1) усі предмети прикладного мистецтва, побуту й етнографії, знайдені у процесі офіційних археологічних розкопок, артефакти з каменю, кістки, кераміки, металу, вироби з органічних матеріалів; 2) манупорти — предмети, що не мають ознак штучної обробки, але явно переміщені (принесені на стоянку / поселення) людиною (частіше так називають не піддане обробці каміння — гальки, валуни тощо, знайдені в культурному шарі) (Васильєв та ін. 2007, с. 17); 3) палеонтологічні залишки — фауна, рослини; 4) антропологічний матеріал — великогабаритні вантажі; 5) антропологічний матеріал — кістки тварин, використаних у їжі або привнесених на стоянки / поселення людьми; 6) конструкції; 7) різні сліди людської діяльності. Залежно від збереження й решти умов їх можуть оформити у процесі розкопок як моноліти, препарати, проби (Вороб'єва 2019, с. 13).

Зазвичай в археологічних колекціях більшість знахідок представлено фрагментами ліпних виробів, кісток тварин, кам'яними знаряддями, які здебільшого не використовують у музейній практиці. Їх значення найчастіше можуть оцінити тільки вузькі фахівці — кожен за своїм профілем (Вороб'єва 2019, с. 16).

Законодавство Узбекистану також містить поняття «археологічного предмета» — Закон

1. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_768/ed19781024 (дата звернення: 27.09.2021).
 2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_768/ed19781024 (дата звернення: 27.09.2021).
 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16#Text> (дата звернення: 27.09.2021).

Республіки Узбекистан «Об охране и использовании объектов археологического наследия» від 2009 р. наводить таке визначення: археологічний предмет — матеріальний залишок, виявлений під час здійснення археологічних розвідок, археологічних розкопок та археологічного нагляду або в процесі господарської й іншої діяльності, а також виявлений випадково (скарб), який ідентифіковано (Об охране... Респ. Узбекистан...) ¹.

У Законі Республіки Молдова «Про охорону археологічної спадщини» (Об охране... Респ. Молдова...) ², як і в українському законодавстві, поняття рухомих археологічних предметів можна розтлумачити із поняття «археологічна спадщина — сукупність матеріальних предметів, що виникли в результаті життєдіяльності людини в минулому, що зберігаються в природних умовах наземної поверхні, у надрах землі й під водою у вигляді нерухомих археологічних пам'яток (поселення, могилиники, окремі поховання, кургани, фортеці, вали, будови, церкви, будівлі, господарські споруди та ін.) або рухомих цінностей (предмети чи їх фрагменти), для виявлення та вивчення яких потрібно застосувати археологічні методи».

Отже, можна стверджувати, що законодавці різних держав дещо по-різному тлумачать поняття «рухомі археологічні предмети». В Україні станом на сьогодні відсутнє таке законодавче визначення, тож пропонуємо внести зміни до законодавства й подати це визначення в такій редакції: «рухомі археологічні предмети — це елемент та / або сукупність елементів, що походять з об'єктів археологічної спадщини, можуть бути відокремлені від нього, але складають з ним єдине ціле».

Сьогодні в Україні відсутні наукові дослідження рухомих археологічних предметів (артефактів) у сфері судової експертизи. Оскільки рухомі археологічні предмети можуть бути предметом злочинів, унаслідок чого можуть потрапити на дослідження до судово-експертних установ, то для потреб експертів з метою ефективного забезпечення правосуддя в Україні, варто створити методику дослідження рухомих археологічних предметів (артефактів) і проводити системні науково-дослідні розробки.

Більшість досліджень присвячена широкому колу питань, пов'язаних із збереженням і охороною нерухомих пам'яток історії та культури в Україні, тоді як рухомі пам'ятки дослідники оминають увагою. Наукова література містить праці, у яких висвітлено основні етапи становлення державної системи

охорони пам'яток у минулому й актуальні проблеми її функціонування на сучасному етапі, проаналізовано діяльність громадських організацій щодо захисту історико-культурних надбань, зарубіжний досвід організації охорони й використання історичної та культурної спадщини тощо.

У законодавстві України Постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 р. № 1447 «Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток», відповідно до ст. 4 і 19 Закону України «Про охорону культурної спадщини», визначено процедури проведення грошової оцінки пам'яток археології, історії, монументального мистецтва, архітектури й містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних пам'яток національного та місцевого значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (Про затвердження Методики...) ³.

Відповідно до п. 4 положення згаданої Методики не поширюються на визначення вартості рухомих археологічних предметів, творів монументального образотворчого мистецтва й елементів декоративно-прикладного мистецтва, які можна відокремити від пам'ятки без завдання їй шкоди (Про затвердження Методики...) ⁴.

Загальна характеристика та методи під час дослідження й оцінювання нерухомих пам'яток детально описали І. М. Клименко та С. М. Смольнікова в посібнику «Оцінка пам'яток історії, архітектури та містобудування» (Клименко, Смольнікова 2006), оминувши увагою рухомі археологічні предмети.

Слід зазначити, що рухомі археологічні предмети є об'єктом вивчення у джерелознавстві, музеєзнавстві й пам'ятокознавстві та ін. При цьому артефакти, що підлягають вивченню та використанню, фахівці розглядають передусім як носії інформації щодо минулого суспільства й історичних подій. Однак інформація, цікава для пам'ятокознавства, істотно відрізняється від тієї, яку вивчає джерелознавство. Якщо в останньому випадку мається на увазі наукова інформація, що дає змогу відтворити події минулого для представлення його достовірної картини, то для пам'ятокознавства, яке також зацікавлене в такій інформації, цього виявляється замало, оскільки використання пам'яток історії та культури в сучасному культурному контексті передбачає, що ті об'єкти культурної спадщини, які репрезентують для нас минуле, не лише дадуть нам «суху» інформацію про нього, а й змусять ставитися до минулих подій особистісно (Гріффен, Титова 2016, с. 8).

1. <https://lex.uz/docs/1526179> (дата звернення: 21.09.2021).

2. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106617&lang=ru (дата звернення: 27.09.2021).

3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1447-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.10.2021).

4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1447-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.10.2021).

Щодо музеєзнавства, то археологічні джерела, знахідки, пам'ятники подібні (або у певних випадках тотожні за формою, а іноді й суттю) до музейних предметів. Найчастіше це предмети матеріальної культури чи результати опредмечування життєдіяльності людини (ред. Гончарова, Пустовалов 2019, с. 252). Та все ж музеєзнавство передусім вивчає специфічне музейне ставлення людини до дійсності та породжений цим феномен музею; досліджує процеси збереження й передавання соціальної інформації засобами музейних предметів, а також розвиток музейної справи й напрями музейної діяльності (ред. Гончарова, Пустовалов 2019, с. 82).

Археологічні дослідження є поєднанням польових досліджень і камерального оброблення знахідок. Зважаючи на це, археолог-науковець у будь-якому разі зіштовхується з попереднім оцінюванням знахідок. Оскільки кожен науковець працює переважно в межах своєї спеціалізації, певного часового, культурного періоду історії, то й рухомі археологічні предмети кожен досліджував лише за певним напрямом.

Наприклад, як зазначають С. В. Терський і Б. А. Омельчук, одним із фундаторів української археологічної науки в Галичині був відомий львівський історик і музейний діяч Ярослав Пастернак. За майже півтора десятиліття польових досліджень на території Галичини цей науковець стаціонарно дослідив декілька десятків різночасових археологічних пам'яток. Найголовнішими об'єктами досліджень ученого стали княжі міста — Галич, Белз, Терехівля, Пліснеськ, Звенигород. Саме завдяки його дослідженням належно систематизовано знання про археологію княжої доби в Галичині (Терський, Омельчук 2014, с. 89—93).

У судовій експертизі під час дослідження рухомих археологічних предметів необхідно встановити їх автентичність або неавтентичність. В СРСР літератури на тему автентичності давніх речей майже не існувало. Упродовж 1960—1980-х рр. вийшли друком лише дві невеликі популярні книги (одна з яких є перекладом з німецької мови), де на історичних прикладах розглянуто свідомі підробки та їх викриття. Подібні монографії відомі й за кордоном. Варто зазначити, що ці монографії стосувалися лише античних і давніших пам'яток. Підробку речей первісної доби практикували мало. Ці предмети не приваблювали колекціонерів, тому їх не підробляли. Нині вони вже стали предметом обміну й торгівлі. Особливо це стосується зразків палеолітичного мистецтва, прикрас бронзової доби, кам'яних сокир тощо (ред. Гончарова, Пустовалов 2019, с. 265).

Усе це збільшує попит на судову експертизу дослідження рухомих археологічних пред-

метів. Методологічні принципи оцінювання автентичності речей, які надходять на експертизу (до судово-експертної установи, музею, митниці, реставраційної майстерні або на комісію до антикварного магазину), доволі прості. Це єдність матеріалу, технології виготовлення, форма та час або стан збереженості. У будь-якому предметі експерт перевіряє відповідність технології виготовлення предмета його матеріалу та формі. Стан збереженості також є надійним показником автентичності речі. Крім цього, існують ознаки, які не підлягають підробленню. Проте практичному застосуванню згаданих принципів заважають значні труднощі, пов'язані з величезним обсягом емпіричної інформації, яку має опанувати експерт. Здобути її можна лише завдяки довгому й постійному вивченню конкретного археологічного матеріалу (ред. Гончарова, Пустовалов 2019, с. 330).

Висновки. Виходячи з вищевказаного можна стверджувати, що потреба у проведенні науково-дослідних робіт із дослідження рухомих археологічних предметів (артефактів) виникає з урахуванням потреб часу, зміни економічної ситуації, розвитку ринкової економіки. Проведення безпосередньо емпіричного дослідження ускладнено особливостями досліджуваного об'єкта та супутньою інформацією, яку має знати експерт для проведення експертизи. Законодавці різних держав дещо по-різному тлумачать поняття «рухомі археологічні предмети». В Україні станом на сьогодні відсутнє таке законодавче визначення, тож пропонуємо внести зміни до законодавства й подати це визначення в такій редакції: *«рухомі археологічні предмети — це елемент та / або сукупність елементів, що походять з об'єктів археологічної спадщини, можуть бути відокремлені від нього, але складають з ним єдине ціле»*.

ЛІТЕРАТУРА

Васильев, С. А., Бозински, Г., Бредли, Б. А., Вишняцкий, Л. Б., Гиря, Е. Ю., Грибченко, Ю. Н., Желтова, М. Н., Тихонов, А. Н. 2007. *Четырехязычный (русско-англо-франко-немецкий) словарь-справочник по археологии палеолита*. Санкт-Петербург: Востоквед.

Воробьева, С. Л. 2019. *Комплектование, учет, хранение и научное описание археологических коллекций в музеях: правовые аспекты и практический опыт*. Уфа.

Гончарова, О. М., Пустовалов, С. Ж. (ред.). 2019. *Вступ до музеєзнавства і пам'ятокознавства: навчальний посібник*. Київ: Ліра-К.

Гріффен, Л. О., Титова, О. М. 2016. Пам'ятокознавство: основні напрями досліджень. *Сіверщина в історії України*, 9, с. 7-12.

Гуляков, К. В. 2020. Рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини: проблеми визначення. *Прикарпатський юридичний вісник*, 3 (32), с. 78-80. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i3\(32\).608](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i3(32).608)

Клименко, І., Смольнікова, С. 2006. *Оцінка пам'яток історії, архітектури та містобудування*. Київ: АртЕк.

Конвенція... *Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності: Конвенція ЮНЕСКО від 14.11.1970 р.; ратифікована Указом Президії ВР УРСР від 10.02.1988 р. № 5396-ХІ.*

Об объектах... *Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации: Федеральный закон РФ от 25.06.2002 р. № 73-ФЗ (с изм. и доп.).*

Об охране... *Респ. Молдова... Об охране археологического наследия: Закон Респ. Молдова от 17.09.2010 р. № 218 (с изм. и доп.).*

Об охране... *Респ. Узбекистан... Об охране и использовании объектов археологического наследия: Закон Респ. Узбекистан от 13.10.2009 г. № ЗРУ-229 (с изм. и доп.).*

Основи... *Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.04.1992 р. № 2117-ХІІ (утрат. чин.).*

Охорона... *Охорона та збереження археологічних цінностей як ресурс розвитку й зміцнення української ідентичності (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2015—2016 роки). ДЗК, 2017, 2/4. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2017/Archeol.pdf (дата звернення: 27.09.2021).*

Про вивезення... *Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-ХІV (зі змін. та допов.).*

Про затвердження Інструкції... *Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів: наказ Міністерства культури України від 21.07.2016 р. № 580.*

Про затвердження Методики... *Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 р. № 1447.*

Про охорону археологічної... *Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-ІV (зі змін. та допов.).*

Про охорону культурної... *Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-ІІІ (зі змін. та допов.).*

Статут... *Статут Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції в разі незаконного привласнення: Статут ЮНЕСКО від 24.10.1978 р.; прийнято Україною 24.10.1978 р.*

Терський, С. В., Омельчук, Б. А. 2014. Археологічні матеріали Ярослава Пастернака у музейних колекціях. *Historical and Cultural Studies*, 1, 1, с. 89-93.

REFERENCES

Vasilev, S. A., Bozinski, G., Bredli, B. A., Vishniatskii, L. B., Giria, E. Iu., Gribchenko, Iu. N., Zheltova, M. N., Tikhonov, A. N. 2007. *Chetyrekhieazychnyi (russko-anglo-franko-nemetskii) slovar-spravochnik po arkheologii paleolita*. Sankt-Peterburg: Vostokoved.

Vorobeva, S. L. 2019. *Komplektovanie, uchet, khranenie i nauchnoe opisanie arkheologicheskikh kolleksii v muzeiakh: pravovye aspekty i prakticheskii opyt*. Ufa.

Honcharova, O. M., Pustovalov, S. Zh. (ed.). 2019. *Vstup do muzeiznavstva i pam'iatkoznavstva: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Lira-K.

Hriffen, L. O., Tytova, O. M. 2016. Pam'iatkoznavstvo: osnovni napriamy doslidzhen. *Siversshchyna v istorii Ukrainy*, 9, s. 7-12.

Huliakov, K. V. 2020. Rukhomi predmety, shcho pokhodiat iz ob'iektiv arkheolohichnoi spadshchyny: problemy vyznachennia. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, 3 (32), s. 78-80. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i3\(32\).608](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i3(32).608)

Klymenko, I., Smolnikova, S. 2006. *Otsinka pam'iatok istorii, arkhitektury ta mistobuduvannia*. Kyiv: ArtEk.

Konventsiiia... *Konventsiiia pro zakhody, spriamovani na zaboronu ta zapobihannia nezakonnomu vvezenniu, vyvezenniu ta peredachi prava vlasnosti na kulturni tsinnosti: Konventsiiia YuNESKO vid 14.11.1970 r.; ratyfikovana Ukazom Prezidiu VR URSR vid 10.02.1988 r. N 5396-XI.*

Ob obiektakh... *Ob obiektakh kulturnogo naslediiia (pamiatnikakh istorii i kultury) narodov Rossiiskoi Federatsii: Federalnyi zakon RF ot 25.06.2002 r. N 73-FZ (s izm. i dop.).*

Ob okhrane... *Resp. Moldova... Ob okhrane arkheologicheskogo naslediiia: Zakon Resp. Moldova ot 17.09.2010 r. N 218 (s izm. i dop.).*

Ob okhrane... *Resp. Uzbekistan... Ob okhrane i ispolzovaniu obiektov arkheologicheskogo naslediiia: Zakon Resp. Uzbekistan ot 13.10.2009 g. N ZRU-229 (s izm. i dop.).*

Osnovy... *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro kulturu: Zakon Ukrainy vid 14.04.1992 r. N 2117-XII (utrat. chyn.).*

Okhorona... *Okhorona ta zberezhennia arkheolohichnykh tsinnosti yak resurs rozvytku y zmitsnennia ukrainskoi identychnosti (ohliadova dovidka za materialamy presy, Internetu ta neopublikovanyimi dokumentamy za 2015—2016 roky). DZK, 2017, 2/4. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2017/Archeol.pdf (data zvernennia: 27.09.2021).*

Pro vyvezennia... *Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kulturnykh tsinnosti: Zakon Ukrainy vid 21.09.1999 r. N 1068-XIV (zi zmin. ta dopov.).*

Pro zatverdzhennia Instruksii... *Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii obliku muzeinykh predmetiv: nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 21.07.2016 r. N 580.*

Pro zatverdzhennia Metodyky... *Pro zatverdzhennia Metodyky hroshovoi otsinky pam'iatok: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.09.2002 r. N 1447.*

Pro okhoronu arkheolohichnoi... *Pro okhoronu arkheolohichnoi spadshchyny: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 r. N 1626-IV (zi zmin. ta dopov.).*

Pro okhoronu kulturnoi... *Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny: Zakon Ukrainy vid 08.06.2000 r. N 1805-III (zi zmin. ta dopov.).*

Statut... *Statut Mizhuriadovoho komitetu zi spriannia povnenniu kulturnykh tsinnosti krainam yikh pokhodzhennia abo yikh restyutsii v razi nezakonnoho pryvlasnennia: Statut YuNESKO vid 24.10.1978 r.; pryiniato Ukrainoiu 24.10.1978 r.*

Terskyi, S. V., Omelchuk, B. A. 2014. Arkheolohichni materialy Yaroslava Pasternaka u muzeinykh kolektsiakh. *Historical and Cultural Studies*, 1, 1, s. 89-93.

K. P. Sylenok

ON THE ISSUE OF NORMATIVE LEGAL REGULATION OF THE FORENSIC EXPERT INVESTIGATION OF MOVABLE ARCHAEOLOGICAL OBJECTS (ARTEFACTS)

Over the centuries, archaeological heritage of Ukraine has been developing under the influence of many factors. Research on such antiquities is a significant task of science for a detailed study of our history, deeper understanding of all stages of the formation, development and promotion of modern culture. Issues arising while protecting archaeological sites are relevant not only for Ukraine but also for many countries of the world. Preservation of history is the important

task of every civilised country. Each monument is the source of information, and artefacts of a certain period in their totality represent a holistic cultural layer of history of people who lived in Ukraine no matter whether they were our ancestors or not.

The paper outlines the issues of legal regulation of the research of movable archaeological objects (artefacts). Attention is drawn to the legislation on protection and preservation of archaeological and cultural heritage, procedure of cultural properties circulation in Ukraine. The main focus is on enshrining the concept of movable archaeological objects in legislation of Ukraine and some foreign countries. The issue of elaboration of this topic in the legislation and in forensic science is also addressed.

Movable archaeological objects are exchanged and traded, such as Palaeolithic art, Bronze Age ornaments, stone axes, etc. Since they can be subject of crimes, and accordingly, can be investigated in forensic institutions, it is required to create a methodology for investigation of movable archaeological objects (arte-

facts) and conduct systematic research activities for the needs of forensic experts to ensure efficient provision of justice in Ukraine. It is also emphasised that while forensic examination of movable archaeological objects it is vital to establish their authenticity or non-authenticity.

Keywords: movable archaeological objects, artefacts, archaeological heritage, legislation on issues of archaeological objects research.

Одержано 6.11.2021

СИЛЕНОК Катерина Петрівна, науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», Харків, Україна.

SYLENOK Kateryna, Researcher, National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science», Kharkiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-9355-5010, e-mail: sylenokkateryna@gmail.com.